

Lappkärrsberget – Dp Filosofen 5

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden

En sammanställning om värden och sårbarhet

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Syfte:

Att redovisa preliminära värden och sårbarhet avseende det historiska landskapets kulturmiljö och landskapsbild som underlag för detaljplanarbete.

Metodik och underlag:

- Översiktlig studie av historiska kartor och litteratur
- Studie av landskapsanalys av Andersson & Jönsson, 2007
- Platsbesök

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Planområdet utgör del av Nationalstadsparken (MB 4:7 inkl. MB 3:6)

Historiskt landskap med rumsliga, fysiska och immateriella kvaliteter

- + kunskaps- /dokumentvärden
- + upplevelsevärden
- + bruksvärden (historisk kontinuitet, funktioner, värde turism mm)

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Översiktsplan för Nationalstadsparken, antagen 20 april 2009

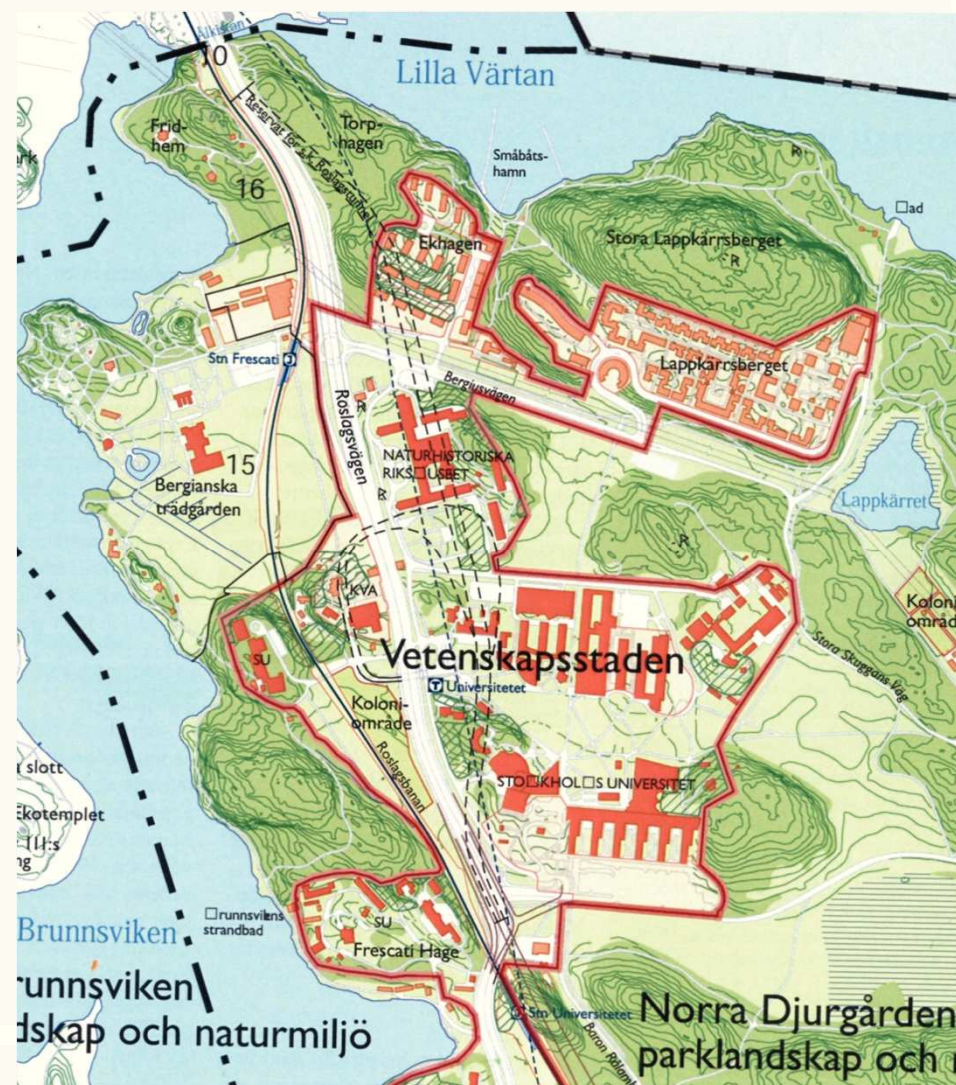
Planområdet berör två områden:

Vetenskapsstaden

- Lappkärrsbergets bebyggelse

Norra Djurgårdens parklandskap och naturmiljö

- Omgivande naturlandskap inkl.
dalgången öster om anslutning
Professorsslingan till Bergiusvägen.

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Översiktsplan för Nationalstadsparken, antagen 20 april 2009, forts

Vetenskapsstaden

"Mer bebyggt och anlagt område som kan förändras och kompletteras under förutsättning att detta inte medför skada på det historiska landskapets natur- och kulturvärden."

Norra Djurgårdens parklandskap och naturmiljö

"Avses vara skyddade mot intrång genom NSP lagskydd. Markanvändningen inriktas mot friluftsliv och rekreation med bevarade natur- och kulturvärden"

Länsstyrelsens granskningsyttrande över ÖP, sid 81, fjärde stycket

...."Som vägledning för tillämpning av lagskyddet redovisar ÖP en gräns mellan områden som utgör naturmiljöer och parklandskap och de delar av NSP som är mer bebyggda. Denna uppdelning ger ett underlag för kommande prövningar av åtgärder inom parken. Lst vill dock framhålla att lagtexten i 4 kap. 7 § MB omfattar hela parken. De mer exakta avgränsningarna av de olika delområdena och dess innehåll måste göras i samband med kommande detaljplanering och tillståndsprövning utifrån lagens formulering.". ....Pernilla Nordström, Lst, bekräftar över telefon att Lst tillämpar detta förhållningssätt.

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Lagskydd MB 4:7

Nationalstadspark enligt miljöbalken 4:7

Ny bebyggelse och nya anläggningar får komma till stånd endast om det kan ske utan intrång i parklandskap eller historisk miljö och utan att det historiska landskapets natur- och kulturvärden i övrigt skadas.

Trots bestämmelser i andra stycket får en åtgärd som innebär ett tillfälligt intrång i en tillfällig skada i en nationalstadspark vidtas om

- 1. åtgärden höjer parkens natur- och kulturvärden eller tillgodoser ett annat angeläget allmänt intresse och*
- 2. parken återställs så att det inte kvarstår mer än ett obetydligt intrång eller en obetydlig skada. Lag (2009:239).*

Utdrag från Regeringsrättens dom, mål nr: 1190-1997 (Albanova)

"Regeringsrätten finner i att begreppet naturmiljö ligger att det skall vara fråga om ett område av en viss storlek. En mindre yta med enstaka träd i en i övrigt helt exploaterad omgivning kan inte betecknas som naturmiljö".

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Historiskt landskap : kriterier kulturmiljö- och landskapsbildsvärden

- Lång historisk kontinuitet
- Förekomst kulturhistoriskt värdefulla objekt
- Förekomst av bevarat kulturlandskap från olika epoker
- Immateriella värden från olika epoker
- Landskapsbildsvärden – upplevelse av landskapsrum och skönhet

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Grundläggande värden för MB 4:7 Nationalstadsparken

(Framtidens Nationalstadspark, Handlingsprogram del 1, Vision och förutsättningar, Rapport 2006:11, Lst)

Kungligt inflytande

- Kronans mark (ca 1500-)
- Kunglig jaktpark (ca 1680-1770)
- Friluftspark - Gustav III:s tid (1770-)

Kunskap

- Vetenskapsstaden (senare delen av 1800-talet -)

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Kungligt inflytande - historik

- Det kungliga inflytandet har präglat Nationalstadsparken sedan 1400-talet
- Första "djurgården" upprättades på Södra Djurgården (Walmarsön) av kung Johan III år 1579. Tio renar skaffades 1581 och en same anställdes för att sköta dem.
- På 1680-talet under Karl XI upprättades hägn runt den kungliga jaktparken på hela Norra och Södra Djurgården
- Från 1770 (Gustav III:s tid) och under 1800-talet kom området främst att nyttjas som friluftspark.
- År 1809 övergick områdena i statlig ägo – dock skulle kungen ha evig dispositionsrätt. KDF är förvaltare.

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Kungligt inflytande - Kartstudier

År 1649: Hägnet för jaktparken återfinns söder om Laduviken - området för universitetet och Lappkärret är ännu jordbruksmark. Dalgången vid Bergiusvägen och Lappkärret utgör öppen ängsmark, omgivande kullar är skogsklädda. Namnen Lappkärret och Lappkärrsberget återfinns på kartan – dvs namnet har troligen äldre ursprung än kungl. jaktpark.

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Kungligt inflytande - Kartstudier

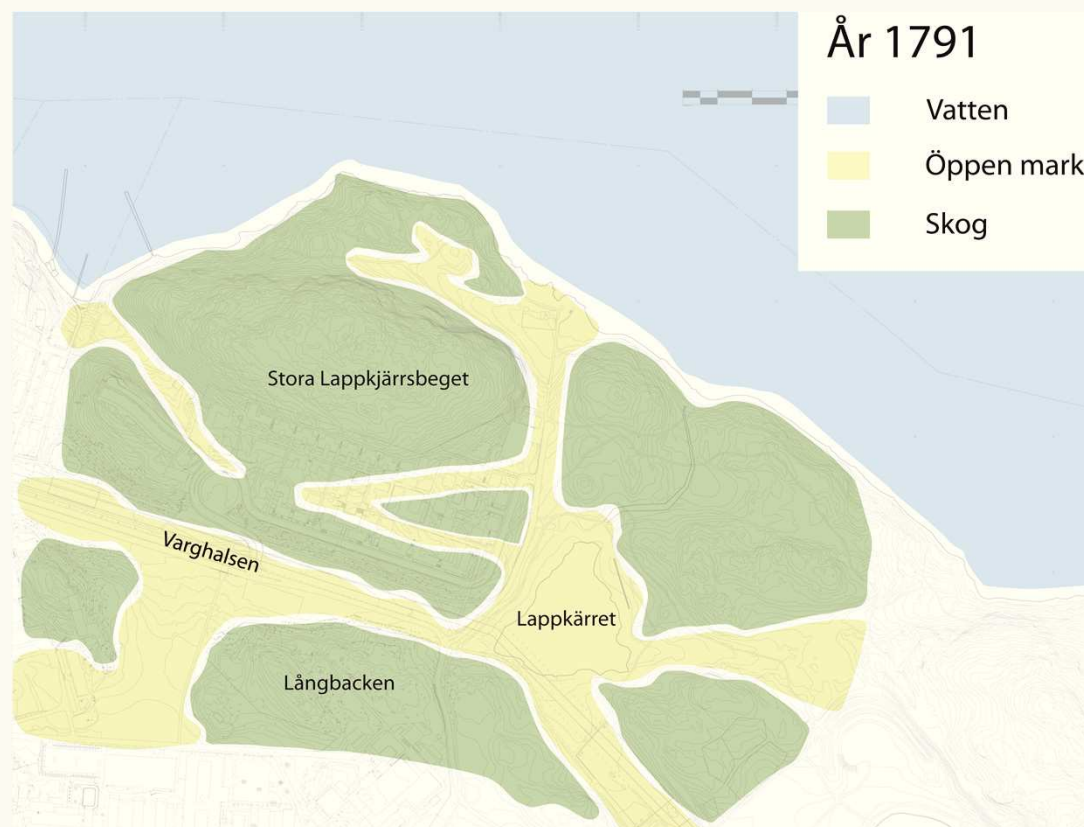
År 1696: Hela området ingår i jaktparken. Ett öppet dalstråk återfinns norr om Lappkärret till Saltsjön (i svackan där Lektorsstigen går). Dalstråket vid Bergiusvägen kallas Lappkärrshalsen (jaktterm), berget öster om Lappkärret kallas Stora Wargjagten. Ett träd, "Kungstallen", är utmärkt ungefär vid bef. p-garage. Området vid nuvarande universitet benämns "igenlagd åker".

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Kungligt inflytande - Kartstudier

År 1791: Öppna dalstråk återfinns dels i bef. dalgip väster om dagens studentbebyggelse, dels inom området med studentbebyggelse. Troligen hade behovet av betesmark ökat. Dalstråket vid Bergiusvägen benämns "Varghalsen".

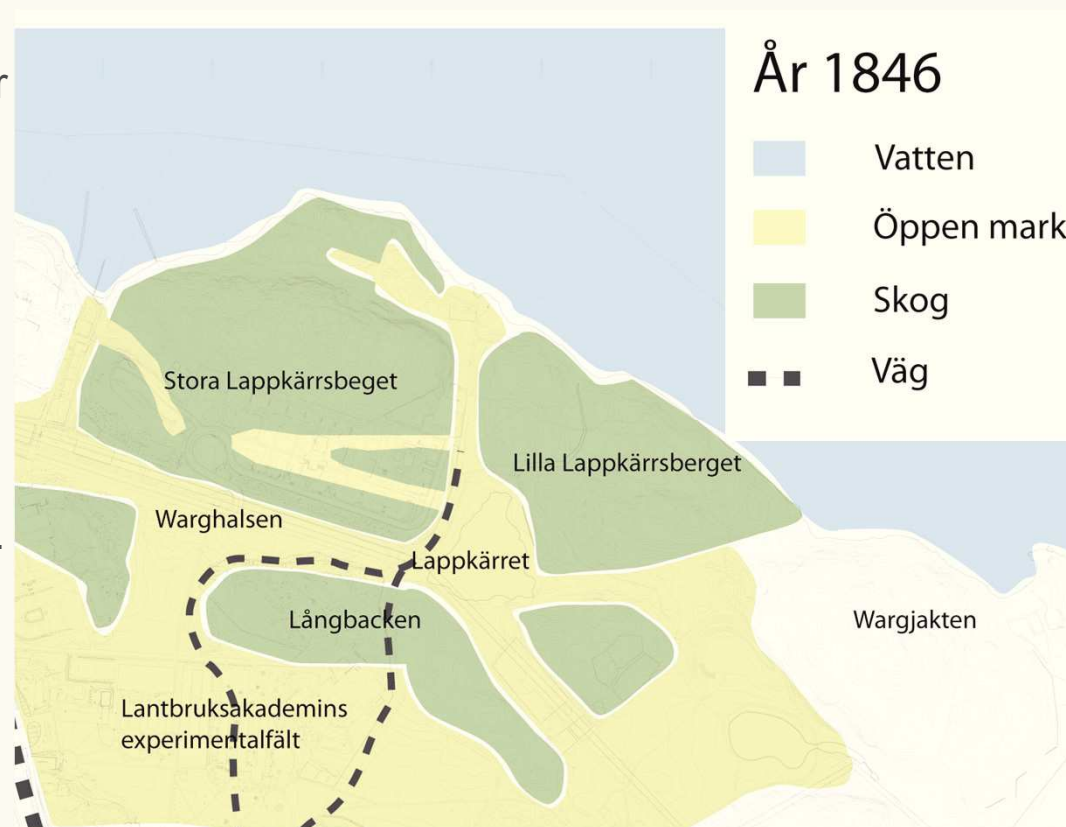

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Kungligt inflytande - Kartstudier

År 1846: Förhållandet mellan öppen mark och skogsmark är svårutläst på kartan (schematisk redovisning). Berget öster om Lappkärret benämns numera Lilla Lappkärrsberget, i övrigt samma benämningar som tidigare. Vägar har tillkommit sydväst/väster om Lappkärret. Området för nuvarande universitet utgör Lantbruksakademiens Experimentalfält.

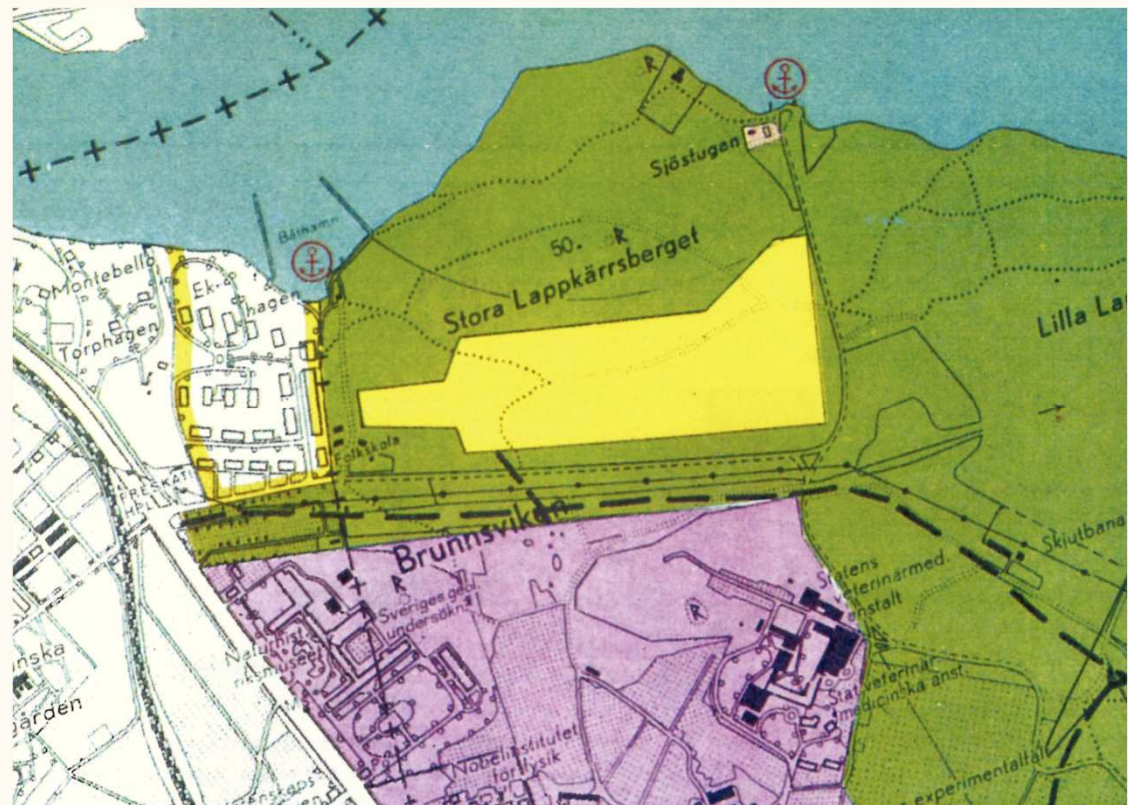

Vetenskap - Kartstudier

[illegible]

Vetenskap - Kartstudier

Området för Lappkärrsberget redovisas som ”..användning för bostadsbebyggelse (huvudsakligen student-bostäder)”. Omgivande områden i norr, väster och söder (dalgången vid Bergiusvägen), redovisas som ”mark avsedd att bevaras som i huvudsak obebyggt rekreatioms-område (naturlig park)”.

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Landskapsbildsanalys (Andersson & Jönsson 2007)

Slutsatser som redovisas i rapporten bedöms som korrekta och relevanta. Information från rapporten har inarbetats i kartor om värden resp. sårbarhet.

Fyra vypunkter särskilt viktiga:

1. Längs Bergiusvägen
2. Från Svante Arrhenius väg
3. Från Stora Skuggan
4. Från Lappkärret mot norr.

Jämfört med rapportens illustration på sid. 11 noterar Sweco att del av skogklädd kulle nordväst om garage bildar siluett i landskapet sett från vypunkt 4, Lappkärret, mot norr.

Ytterligare vyer som här bedöms som viktig (slutsats Sweco):

- Från Docentbackens anslutning vid Professorsslingan mot nordväst.
- Från öppet landskapsrum vid Sjöstugan mot söder. Gäller i viss mån även från Stocksund / Lilla Värtan.

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Landskapsbildsanalys, forts.

Ytterligare vyer som här bedöms som viktig (slutsats Sweco):

Från **Docentbackens** anslutning vid Professorsslingan mot nordväst. Här öppnar sig ett mindre, öppet landskapsrum med lång historisk kontinuitet och som avgränsas mot norr av naturligt skogsbryn.

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Ytterligare vyer som här bedöms som viktig (slutsats Sweco):

Från öppet landskapsrum vid Sjöstugan mot söder. Gäller i viss mån även från **Stocksund / Lilla Värtan**. Härifrån är dalstråket – svackan i terrängen - ännu avläsbar mellan skogklädda kullar. Skorstenen, och vintertid även panncentralen och punkthusen, stör det naturliga intrycket men dominerar ej. Från Stocksund syns endast skorstenen.

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Vypunkt 4. Från Lappkärret mot norr (slutsats Sweco):

Jämfört med A & J rapporten, sid. 11, noterar Sweco att del av skogklädd kulle nordväst om garage bildar siluett i landskapet sett från Lappkärret mot norr.

Tillsammans med skogklädd kulle öster om Lektorsstigen ramar kullarna in svackandalstråket mot norr. I rapporten framträder inte del av den skogklädda kullen nordväst om garaget på fotografierna/ fotomontagen, som är tämligen ljusa i sin kvalitet.

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

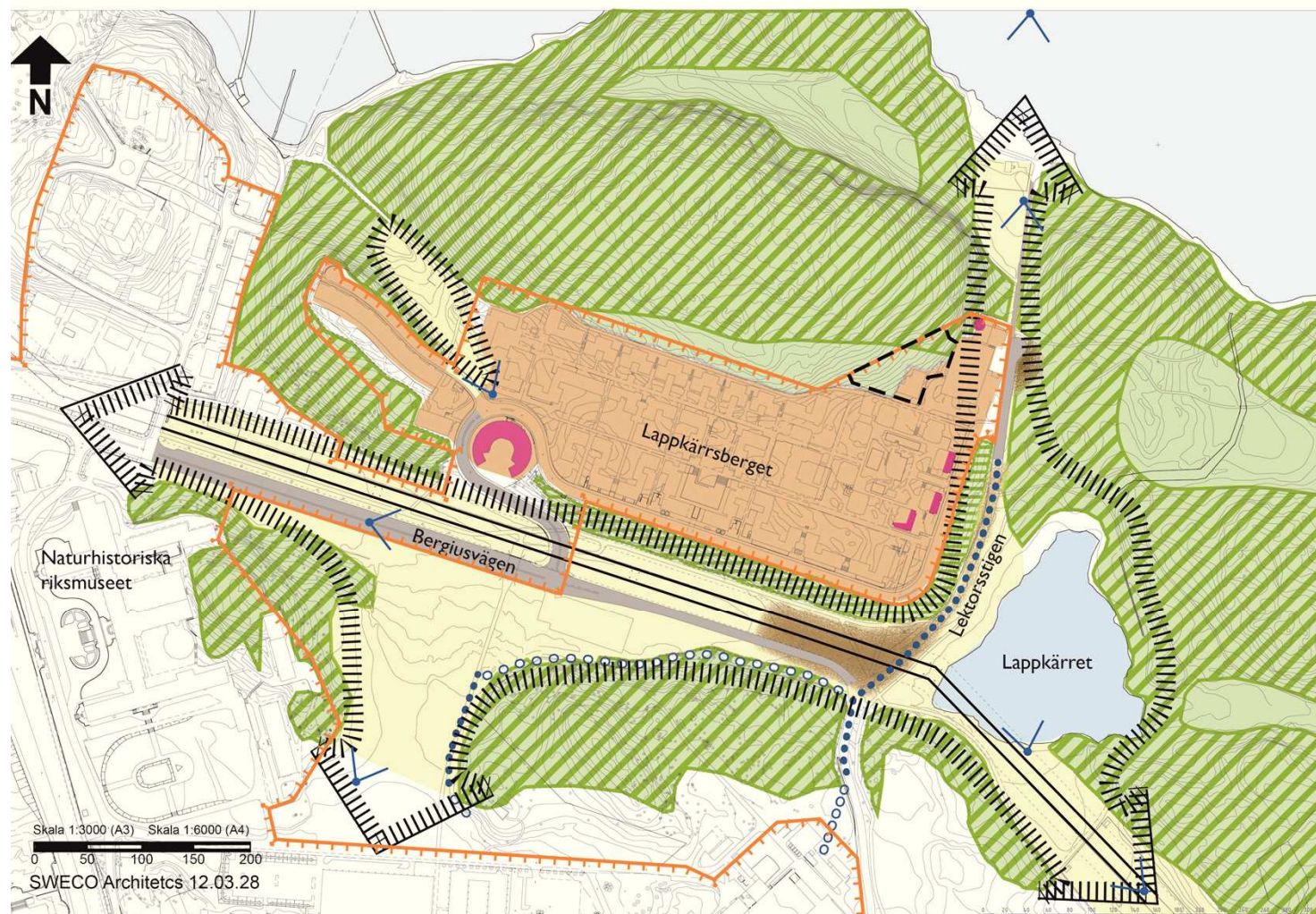
Historiska landskapets värden avseende Kungligt inflytande

Värden/styrkor: Upplevelse av natur- /parklandskap är ännu förhärskande. I områdets landskap finns framförallt materiella värden/byggstenar med lång historisk kontinuitet från perioden med kunglig jaktpark. De utgörs av landskapets bevarade struktur av öppen mark/ dalstråk och skogklädda kullar. Ett antal vypunkter är tidigare preciserade som de viktigaste för upplevelsen av området (se sid 16). Sedd från dem beskrivs det historiska landskapet och dess terrängformer och dalstråk. Skogsbryn avgränsar ofta också öppna landskapsrum. Upplevelsen sedd ifrån de viktiga vypunkterna ligger till grund för sårbarhetsanalysen. (Var gränsen för skogsmark som är visuellt dold av bebyggelse sedd från viktiga vypunkter ligger är inte studerad i detalj - redovisningen på karta är osäker. Redovisningen på karta av rumsliga landskapssamband/dalstråk är schablonmässig.)

- Utöver den bevarade strukturen i landskapet från kunglig jaktpark (se ovan) finns spår av vägar med ursprung från åtminstone 1846 ännu kvar. Även immateriella värden i form av platsnamn finns kvar – Stora Wargjagten. Landskapet speglar även historiskt försvunna namn (Warghalsen, d v s öppna dalgången vid Bergiusvägen). Dessa värden representerar *Kunskapsvärden*.
- Området kring Lappkärrsberget bedöms, trots nedan angivna störningar, definitivt ha stora *upplevelsevärden* i sin historiska kontext.
- Det angränsande naturlandskapet nyttjas i mycket hög utsträckning för motion, rekreation, naturstudier och turism, d v s *bruksvärdet* är stort.

Sammantaget bedöms område besitta stora kulturhistoriska och upplevelsemässiga värden. På en femgradig skala (mycket stora värden, stora värden, medelstora värden, vissa värden och saknar värden) bedöms området ha det näst högsta värdet. Inom Nationalstadsparken finns miljöer som besitter ännu högre materiella och immateriella värden liksom är mindre påverkade av störningar. skogklädda kullar och dalstråk.

Dp Filosofen 5: Kulturmiljöanalys Perioden kunglig jakt-/friluftspark

Materiella byggstenar/värden från den perioden i dagens landskap:

- Skogsmark
- Öppen mark
- Rumsliga landskapssamband/dalstråk (schablonmässig avgränsning)
- Vägsträckning - historisk karta 1846

Viktiga vypunkter:

- Vy

Skogsmark av betydelse för upplevelsen av det historiska landskapet sett från viktiga vypunkter

- Skogsklädd höjd som bildar horisont / Rumsavgränsande skogsbryn (läge gräns osäker)

Förändringar/störningar i dagens landskap jämfört med perioden kunglig jakt-/friluftspark:

- Kraftledning
- Utfyllnader
- Väg
- Försunnen vägsträckning
- Visuellt exponerade byggnader i landskapet
- Bebyggelse/bebyggelseområde
- Inhägnad förskolefastighet
- Sjö

ÖP Nationalstadsparken 2009

- Gräns för "Vetenskapsstaden" (definierat som bebyggt och anlagt område)

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Historiska landskapets värden avseende Kungligt inflytande

Störningar/svagheter:

- Förändringar i dagens landskap jämfört med perioden med jaktpark-friluftspark utgörs av tillskott av större vägar, markuppfyllnader, kraftledningsstråk och Lappkärrs vattenyta. Lappkärrsbergets nya bebyggelse upplevs i allmänhet som underordnad naturlandskapets skogklädda höjder sett från de stora landskapsrummen. Den runda byggnaden vid Professorslingan är dock väl framträdande sett från det öppna dalstråket i söder. Punkthusen mot Lektorsslingan sticker tydligt upp bakom skogsbrynet sett från Lappkärret varifrån också en skorsten är synlig över trädhorisonten i norr. Dessa byggnader skymmer eller påverkar inte märkbart upplevelsen av dalstråket mot Sjöstugan i norr sett från Lappkärret. Beträffande vy från Sjöstugan/Stocksund – se tidigare bild.
- På nära håll upplevs miljön vid parkeringsgaraget och panncentralen längs Lektorsstigen som en otrygg, oattraktiv och i djurgårdsnaturen främmande plats. Vid Bergiusvägen i dess del väster om anslutningen av Professorslingan, upplevs vägområden som överdimensionerat.
- Nedre delen av skogsklädd backe väster om parkeringsgaraget utgör del av inhägnad förskolefastighet, som nyttjas som lekgård.

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Historiska landskapets värde avseende Kunskaps - Vetenskapsstaden

Lappkärrsbergets bebyggelse utgörs till övervägande del av studentbostäder, och motsvarar därför självklart en del av målsättningen för delen Vetenskapsstaden – värdet Kunskap.

Att tillskapa ytterligare studentbostäder inom planområdet innebär en stärkning av detta värde. Detaljplanens syfte är därför i mycket grad förenligt med denna del av Nationalstadsparkens syfte.

Ingen sårbarhetsbedömning föreligger därför beträffande detta värde.

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Historiska landskapet – Sårbarhet för förändringar genom detaljplanen

Värde som kan beröras: Kungligt inflytande

Även naturmark som inte är visuellt exponerad har naturligtvis ett grundläggande värde som del av Nationalstadsparken (och därmed sårbarhet för förändringar). I denna redovisning fokuseras redovisningen av sårbarhet utifrån upplevelsen sedd från viktiga vypunkter.

Det historiska landskapet är sårbart för förändringar som gör att upplevelsen av framförallt kunglig jaktpark blir mindre tydlig. I området finns redan störningar som delvis försvagar värdet. Av den anledningen är det historiska landskapet kring Lappkärrsberget sårbart för ytterligare störningar/försvagningar såsom exempelvis:

- Att rumsavgränsande skogsbryn/ridåer tas bort eller ersätts av byggnader el. dyl.
- Att övergripande rumsliga samband /dalstråk bryts eller påverkas av ny bebyggelse genom att dalstråk byggs igen.
- Att ny bebyggelse inom bef. bebyggelseområde blir visuellt framträdande sett från öppna landskapsrum eller bildar ny siluett ovan trädhorisonter.

Upplevelsen sedd från viktiga vypunkter kan skadas genom intrång i värdefulla natur- eller kulturmiljöer (direkt påverkan). Negativa konsekvenser kan också uppstå om landskaps- och bebyggelsesiluetten, sedd från viktiga vypunkter, förändras genom mer bebyggelse inom redan exploaterad mark (indirekt påverkan. Härmed avses de två nedersta punkterna.

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Historiska landskapet – Sårbarhet för förändringar genom detaljplanen

Text till illustration:

På illustrationen redovisas sårbarheten för förändringar inom resp. i anslutning till detaljplaneområdet sett från viktiga vypunkter.

Här redovisas sårbarheten för påverkan på fysiska värden genom intrång (natur- och kulturlandskap). Dels sårbarheten för förändringar av landskaps- och bebyggelsesilueett (redan exploaterad mark). På en femgradig skala (mycket hög sårbarhet, hög sårbarhet, sårbart, mindre sårbart och inte sårbart) bedöms sårbarheten för förändringar inom aktuellt område till det näst högsta resp. medelhög grad av sårbarhet. Inom Nationalstadsparken finns miljöer som har högre grad av sårbarhet då de besitter högre värde och är mindre påverkade av störningar.

Skogsriddåer som ramar in bebyggelsen och visuellt exponerade skogspartier sedd från viktiga vypunkter bedöms ha hög grad av sårbarhet för förändringar genom intrång. Skogsområden som är mer visuellt dolda bedöms här endast vara sårbara för förändringar.

Inom redan exploaterad mark bedöms området kring befintligt garage ha hög grad av sårbarhet för förändringar av landskaps- och bebyggelsesilueett. Detta då man ännu idag kan utläsa dalstråket liksom se skogshorisonter sedd från viktiga vypunkter. Förändringar inom Lappkärrsbergets sammanhållna bebyggelsen bedöms endast ha medelhög grad av sårbarhet. Detta då den skogsklädda kullen i norr är visuellt exponerad över bebyggelsen sedd från flertalet av vypunkterna.

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Historiska landskapet – Sårbarhet för förändringar genom detaljplanen

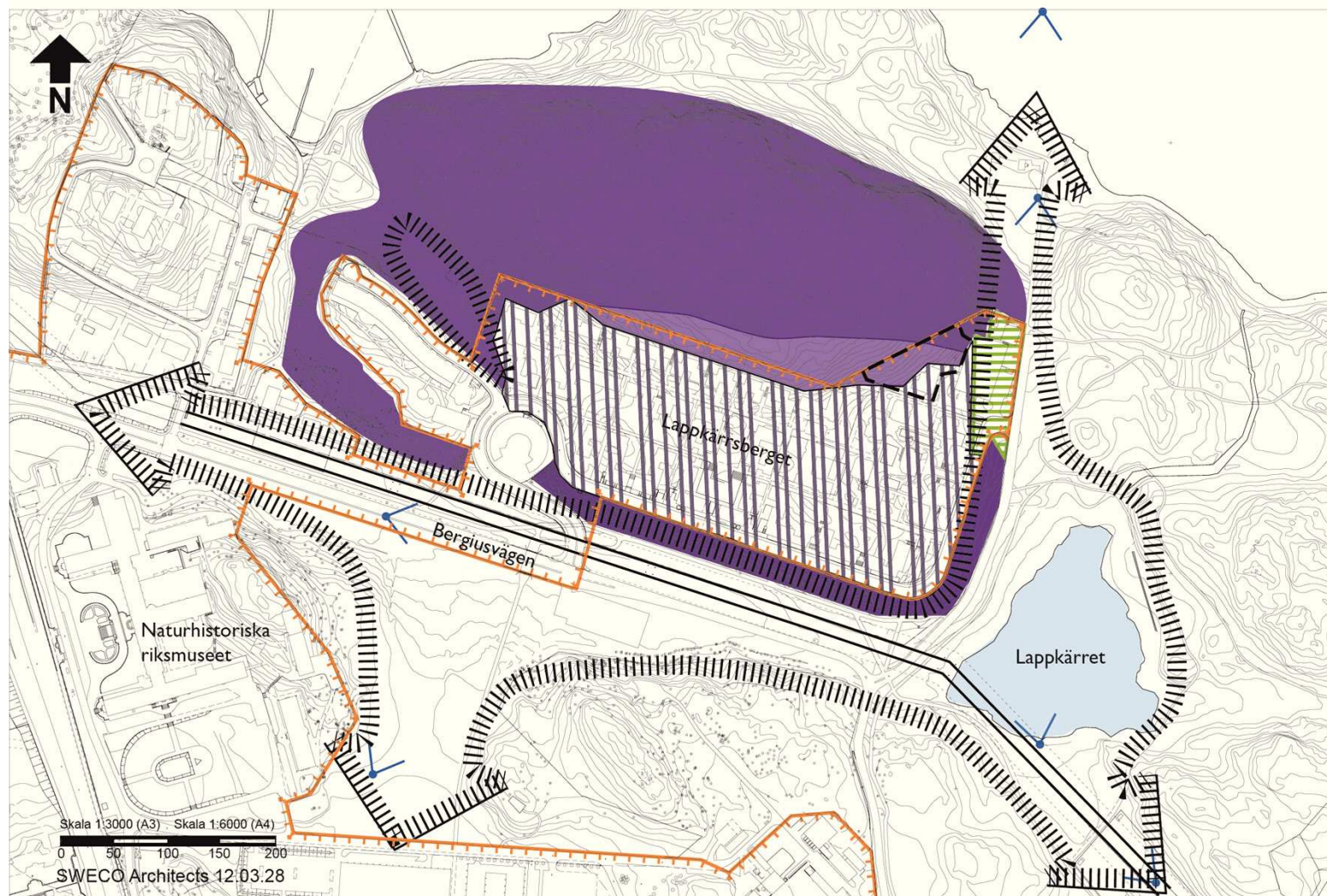
Text till illustration, forts.:

Med hänsyn till Lst granskningsyttrande över ÖP för Nationalstadsparken, bedöms inte det precisa läget av redovisad gräns för Vetenskapsstaden vara av avgörande betydelse för bedömningen (se sid 5). Den mer exakta avgränsningen bör enligt Lst göras inom ramen för detaljplanearbetet utifrån langens formulering. Förekomsten av förskolefastigheten skulle ev. kunna innebära att bevarandet av skogsmarken på lekgården är förenat med osäkerhet.

Precis avgränsning av område som har hög sårbarhet för indirekta, visuella intrång är svår. Detta gäller även gränsen för visuellt exponerad skogsmark. Av den anledning bör konsekvenserna av detaljplaneförslag prövas genom fotomontage sedd från viktiga vypunkter . Genom att undersöka olika lägen och höjder för ny bebyggelse kan påverkan på upplevelsen av exempelvis dalstråket sett från Lappkärret mot norr prövas.

•

Dp Filosofen 5

Värdet kunglig jaktpark/friluftspark.

Sårbarhet för förändringar inom eller angränsande till detaljplane-område sett från viktiga vypunkter:

Påverkan på fysiska värden genom intrång (natur- och kulturlandskap)

 Hög sårbarhet

 Sårbart

Sårbarhet för förändring av landskaps- och bebyggelsesiluet (redan exploaterad mark)

 Hög sårbarhet

 Sårbart

 Rumsliga landskapssamband/
dalstråk
(schablonmässig avgränsning)

ÖP Nationalstadsparken 2009

 Gräns för "Vetenskapsstaden" (definierat som bebyggt och anlagt område)

Viktiga vypunkter:

 Vy

Förändring/störning i dagens landskap jämfört med perioden kunglig jakt-/friluftspark:

 Inhägnad forskolefastighet

Det historiska landskapets kulturmiljö- och landskapsbildsvärden vid Lappkärrsberget

Källor:

- *Djurgården förr och nu*, Bolin, Östman och Hedberg
- *Ekoparken. Nationalstadsparken Ulriksdal - Haga-Brunnsviken – Djurgården*. Särtryck ur sankt Eriks årsbok 1995
- *En bok om Djurgården under 300 år*, Tjerheld
- *Husen i Nationalstadsparken*. Stockholms stadsmuseumförvaltning
- *Lappkärrsberget och landskapet*, Andersson & Jönsson, 2007-01-10
- *Underlag för behovsbedömning för Dp Filosofen 5*, Stockholms Stadsmuseum, 2010-07-07
- *Översiktsplan för Nationalstadsparken*, Stockholmsdelen, 2009
- Möte med Stadsmuseet: Klara Johansson, antikvarie
- www.djurgardskartor.lantmateriet.se
- www.riksantikvariet.se